

Ksaver Meško:

Iz raja mojih dni.

(Konec.)

III.

Vsak začetek je težak.

(Narodna prislovica.)

enda je pri večini pisateljev enako: uspehi se menjajo z neuspehi. In tako je: eden nas hvali, drugi deva v nič.

Kdor jih bère, vsak drugači pesmi môje sodi:

Eden hvali, in spet drugi vpije: »Fej te bodi!«

poje o svojih delih naših pesnikov prvak, Prešeren. Večno resnična ostane njegova beseda glede vsakega pesnika in pisatelja. Mislim, da drugače tudi mogoče ni; najbrž bi drugače tudi dobro ne bilo. Sami uspehi, sami slavospevi človeku navadno ne koristijo; čestokrat mu naravnost škodujejo. In vsako delo ne more biti vsakemu povšeč. Zakaj vsak ga gleda z drugačnimi očmi, ga sprejema v drugačno srce, ga prečuti z drugačno dušo, razmišlja o njem z drugačnimi možgani.

Tako je bilo, tako bo. To nas ne sme vznemirjati.

Drugo je seve, če vidimo, da devlje kdo vse v nič iz same zlobe, iz same zelene zavisti, iz smešne užaljenosti in nizkotnega sovraštva. Tak človek — ki vobče ne sodi v resno slovstvo in med poštene ljudi — zasluzi ali občutno zaušnico, moralno seve, ali zaničljivo preziranje. Kaj da mu damo, je naša stvar. Hujše je gotovo drugo nego prvo.

Tako je bilo tudi z mojimi prvimi nastopi na polzki pozornici pisateljevanja: uspehi so se menjali z neuspehi in s skrbipolnimi sitnostmi — živa slika poznejših časov, poznejšega delovanja.

Najprvi moj javni nastop s samostalnim delom je bil srečen. In moj prvi honorar (pisateljski zaslužek) je bil — pisni kamenček.

Nekaj dni potem, ko smo prišli iz prvega razreda v drugega — osem let mi je bilo menda tedaj — nam dajo gospod nadučitelj Majcen nalogo: »Krava in njene koristi.«

»Kako? Kaj?« je vršelo po šoli.

»Kaj in kakor kdo ve in zna,« so še enkrat kratko pripomnili stari gospod in se zaglobili gori pri mizi v svoja dela.

Nekaj časa smo čečkali na tablice, »kaj in kakor je kdo vedel in znal«. Nekateri niso pisali nič, ker niso »ničesar vedeli in znali«.

Čez pol ure pokličejo gospod »školnik« mene. Glasno preberem.

»Glej ga, malega!« — bil sem namreč res Cahej v miniaturi, vsa leta najmanjši ali vsaj med najmanjšimi v razredu. Šele ko sem v gimnaziji stradal, da sem čestokrat jokal, sem se pretegnil.

»Kravo pa res poznaš. Dobro si jo popisal,« so rekli.

Za plačilo so mi dali dobri mož čisto nov kamenček. Bil sem tisti dan pač najsrečnejši v celi šoli.

Dvigali so roke tudi drugi. Mogoče ali najbrž je marsikateri napisal še kaj boljšega. A gospod nadučitelj niso pustili brati nobenemu več, bodisi da niso hoteli deliti več kamenčkov, ali da niso marali pokvariti meni ponosnega veselja, da sem bil odlikovan edini jaz.

Korenito ponesrečili pa so se mi prvi poizkusi v pesništvu.

Za pesmi sem se izredno zanimal, brž ko sem se priučil za silo branju. Dokaz za to so bile šolske knjige, ki so bile najbolj umazane na straneh, kjer so bile tiskane pesmi. Istotako sem iskal v Mohorjevih knjigah, ki smo jih imeli doma lepo zalogo, najrajši pesmi. Vsak dan sem vzel na pašo s seboj knjigo. Priznam pa, da rajši »Koledar« ali »Večernice« nego šolske knjige. Pač, »Velike zgodbe sv. pisma« so me zelo zanimalale. Bile so slike v njih, in tiste prečudežne zgodbe, ki sem jih razumeval le napol, so nudile vedno novo hrano moji domišljiji. Slikal sem si jih v mislih še bolj čudežne, nego so bile v resnici — če je to vobče mogoče, ker čudovite so itak dovolj.

Nekoč iztaknem v šoli, v tistih treh kratkih klopeh za pečjo, knjigo pesmi. Nekaka knjižnica nadučiteljeva je bila tam; zato ni nihče sedel v tistih klopeh. A ko sem našel tisto zbirko pesmi, me je tako omamila in me dan za dnem tako glasno vabila v svojo bližino, da sem se nekega dne kar na lastno pest z svojo robo preselil tja — v najkrajšo klop, tik ob peči. Gospod nadučitelj so mi molče izpolnili voljo in me pustili tam.

Kadar mislim zdaj na tiste pesmi, se mi zdi, da so bile najbrž Orož-nove. Zame so bile vrhunec vsega lepega in najlepšega. Takoj sem se lotil, da jih prepisem. Pisal pa nisem le pred šolo, ampak tudi med poukom, kadar smo imeli pisanje. Z največjo naglico sem načečkal v zvezek nalogo, napisano na šolski tabli, da so črke stale in ležale sem in tja po lepo načrtanem zvezku, kakor bi bile vse pijane najhujšega ljutomercana. Pa sem se potem lotil prepisa pesmi, seve z neprimerno večjo vnemo.

Kar zapovedo gospod nadučitelj, naj jim prinesemo lepo po vrsti drug za drugim zvezek gor k mizi, da si ogledajo naše lepopisne umotvore. S kakšnimi čuvstvi da sem stopal pred sodni stol, ko je prišla vrsta name — kaj bi to pravil!

Gospod nadučitelj pogledajo v zvezek, potem pa mene.

»Ti, kaj pa to, he?«

»To sem napisal, gospod.«

»Napisal, napisal! Če bi plesale kure po zvezku, bi bilo še mnogo lepše. Kaj pa delaš ves čas tam v kotu, ha?«

Previdno sem molčal na kočljivo vprašanje. A součenec, s katerim sva si bila tedaj huda tekmeča, se naglo oglasi: »Pesmi prepisuje.«

»Kakšne pesmi?«

»Tiste, ki ležijo tam v kotu.«

Zvedavo me je motril stari gospod skozi naočnike.

»Fant, zdaj le bo! Bog pomagaj!« sem si govoril na tihem in sem premišljeval, kako naj držim roko, da packa ne bo zbolela prehudo. A ves strah je bil prazen.

»Ali nisi mogel povedati, da bi jih rad imel, pa bi ti jih bil dal. — Pojdi zdaj noter in napiši vso nalogo še enkrat.«

Ko sem drugi dan spet iskal knjigo, je ni bilo več na klopi.

Zelo navdušile so me tiste pesmi. V tem navdušenju sem se poizkusil tudi sam v pesništvu.

Prvo pesem sem spesnil o součenki, poštarjevi in štacunarjevi Pepiki. Bila je zelo živa deklica, zato sem jo imel prav rad. A obenem sem se srdil nanjo. Že to, da je vedno tako lepo in gosposko oblečena, a jaz slabo in borno, me je v moji demokratski duši grizlo. Navrh se je vedno šalila z menoj in me zasmehovala. Kjerkoli me je videla, se me je lotila: »Ti, mali Meškec, zakaj pa nič ne zrasteš?«

»Ti, mali Meškec, kam pa greš?«

»Ti, mali Meškec, ali hočeš cukra?«

Seve ga bi! A dala mi ga ni nikoli. In to me je jezilo.

Pa sem vsej nevolji dal duška v dolgi pesmi. Zdela se mi je sicer nekako drugačna, nego so bile tiste v tisti lepi knjigi, a kaj, bila je moja!

A komaj sem jo zveržil s težavo in s trpljenjem, me je že premagala lastnost vseh pesnikov-začetnikov, ki hočejo svoje umotvore takoj razglasiti širom sveta in si priboriti z njimi na mah slavo. Zato sem jo — čisto zaupno, med štirimi očmi — pokazal in prebral bratu Tonetu. In glej, imel sem takoj smolo, kakor bi bil res že pravi pesnik.

»Pokaži malo, kakšna je,« me zaprosi brat z najprijaznejšim glasom. Dam mu jo, precej ponosen, brž.

»Pesem je seve za nič,« pravi brat s čisto drugačnim glasom, komaj da jo je imel v rokah. »Vse to ob koncu ne gre prav nič skupaj. Vendar pa jo pokažem Pepikinemu očetu. Bodemo videli, kaj ta porekó.«

Prebito tesno mi je postalo pri srcu. Zakaj, bila je znana reč, da se s poštarjem ni varno šaliti. Bali so se ga drugačni možje, nego sem bil jaz.

Zato sem postopal v velikem srčnem strahu do večera za bratom in sem ga prosil in moledoval ob njem dotlej, da mi je res vrnil moj umotvor. Razčesal sem potem list na kosce in si oddahnil...

* * *

V težkih časih se človek rad pogrezne v spomine, v spomine na lepe, brezskrbne dni. Ne iz slabosti! Kdo bi mogel biti slab v sedanjih dneh! In kdo bi naj bil slab v polpreteklih, še strašnejših dneh! Ne, največ silne, nezlomljive moči nam je bilo treba ravno tedaj. A baš strahota teh časov in velikost krivic je zbudila v nas novih moči, še odločnejših sil.

Ob spominih na nekdanje dni preizkuša človek svoje sedanje srce

in svojo dušo, preizkuša sedanjo svojo moč in jo obrusi, da je še lepša, še svetlejša. Naj usoda udari ob njo, ob jeklo bo udarila!

In s spomini na lepe dni gre človek z glavo pokoncu, z jasnimi očmi, napetimi prsi in s stisnjenimi pestmi skozi težke in temne — še lepšim naproti...

Jožef Vandot:

V zagorskem miru.

11.

Stari pastir Močilež je prejavkal vse tisto jutro. Pri lesi je čakal Tilna in je govoril beketajočim ovcam, čudne besede. Naposled je prišel Tilen in je vihtel v roki dolgo palico. Močilež mu je stekel naproti in mu je zaklical že oddaleč: »O, da si le prišel, pobič! O, da si le prišel! V skrbem sem že bil — še dozdej ni unega zlomka nazaj. Sam Bog vedi, kje se potepa! — Pa ponoči je bilo hudo, oh, ponoči, Tilen! Kozarič je pel na planini, sam kozarič. Pel pa tako čudno. In nekdo je vpil tako žalostno ondi gori v skalovju. Rečem ti, nemara je bil sam zeleni —.« In stari pastir je odprl leso, da so se usule ovce iz staje. A še vedno je mrmral čudne besede. Njegov obraz je bil bolj naguban kakor druge dni. Hrbet se mu je bil upognil in z rokami je delal čudna znamenja.

Tilen je stopal za ovcami po strmem rebbru. Tik gor do skalovja je šel in se je vsedel ondi na kamen. Prijetno je ogrevalo solnce, ki se je smejalo s čisto jasnega neba. Tilen je gledal po zagorskem svetu, ki je dihal kroginokrog v mladem jutru. Vsepovsodi so drhteli solnčni žarki — po belem skalovju, po srebrnem snegu, po zelenih šumah in po tihih dolinicah. Le iz črnih globeli ondi pod snežniki se je dvigala para in se je vzpenjala ob strmih stenah. Toda prišla ni visoko. Že ob prvih snežiščih se je ustavila in se že razblinila v nič... Tilen je poslušal prijetno zvončkljanje živinskih zvoncev, ki se je razlegalo po vsej planini. Ničesar drugega se ni slišalo kroginokrog razen zamolklega šumenja gorskega potoka, ki je tekkel nekje ondi spodaj med gladkimi skalami. Mir je dihal skozi jutro, veliki zagorski mir... Odnekod pa je vendar prihajalo čudno, bolešno stokanje, da se je Tilen en hip prestrašil. Domislil se je besedi starega Močileža, in srce se mu je skrčilo. A tisto stokanje je postajalo razločnejše in obupnejše. Prihajalo je iz rušja, ki je rastlo pod navpično steno. Tilen je premagal strah, ki se ga je bil polastil v prvem trenutku. Pogumno je skočil skozi rušje do stene, odkoder je prihajalo tisto bolešno stokanje.